

Katholiek onderwijs in Culemborg

Vanaf 1848 bestond in Nederland vrijheid van onderwijs, met dank aan Thorbecke. Ook bij protestanten en katholieken in Culemborg begonnen daarop plannen te rijpen om in hun eigen onderwijs te voorzien. Eenvoudig was dat niet, omdat nieuwe bijzondere scholen nog geen overheidssubsidie kregen, terwijl ze wel moesten voldoen aan allerlei wettelijke bepalingen. Het kabinet Mackay bepaalde in 1889 dat bijzondere scholen in aanmerking konden komen voor een beperkte subsidie. Het toekennen van deze subsidie ging overigens wel gepaard met strengere eisen, in het bijzonder rond het schoolgeld en bevoegdheden van het personeel. In 1901 kwam de leerplichtwet en dienvolgtende werd de subsidie verhoogd. In 1917 werd de grondwet gewijzigd en werd het openbaar en het bijzonder onderwijs gelijkgesteld. Deze gelijkstelling werd enkele jaren later bekrachtigd door de onderwijswet van De Visser.

De eerste bijzondere meisjesschool

De zusters van de kloosterorde Jezus, Maria en Josef (JMJ) begonnen in 1852 als eerste met het vestigen van een bewaarschooltje op de hoek van de Kerkstraat en de Ridderstraat, het zogenoemde 'Witte Huis'. Het schooltje was een soort voorloper van de kleuterschool, die in de nabijheid van bijna elke lagere school te vinden was. Het bewaarschooltje van de zusters was al snel te klein en verhuisde naar de oostzijde van de Markt. De zusters van JMJ zaten niet stil en begonnen in 1860 een katholieke meisjesschool in de Ridderstraat, op de plek waar nu de Marokkaanse moskee te vinden is. Deze nonnenschool was in feite de eerste officiële bijzondere school in Culemborg.

Mariakroon

In 1880 kochten de zusters van JMJ aan de overkant van de Ridderstraat een soort woonkazerne, De Munt. Dat moest via een tussenkoper. De eigenaar van De Munt was namelijk een vurig protestant en daarom was rechtstreekse koop niet mogelijk. In 1871 hadden de zusters al het naastgelegen pand gekocht van de familie Ten Brink. Bij elkaar was er nu plaats genoeg om bescheiden nieuwbouw te plegen.

Dat werd de Maria-kroon.

In 1898, 1904 en 1906 volgden er nog uitbreidingen, zodat de zusters uiteindelijk over een groot complex beschikten tussen de Ridderstraat en de stadsgracht. Aan de westzijde van de Ridderstraat was de bewaarschool en de lagere meisjesschool voor externe leerlingen, aan de oostzijde verbleven de interne leerlingen. Pensioonaat Mariakroon had een voortreffelijke reputatie, niet alleen in Culemborg, maar in het hele land.

In 1885 begonnen de zusters een zogenoemde Normaalschool, de tegenwoordige PABO. Aanvankelijk volgden negen zusters

en zeven pensionaires de opleiding. Deze vorm van onderwijs bleek op den duur niet levensvatbaar te zijn, zodat in 1903 de opleiding werd stopgezet. Intussen ging in 1899 een huishoudschool van start en vanaf ongeveer 1906 kwam daar een MULO bij. Deze twee scholen bleken een succes. Tot 1922 was het pensioonaat bedoeld voor 'deftige meisjes'.

In die tijd was het niet gebruikelijk dat arme kinderen 'doorleerden'. Later werd het standsverschil min of meer opgeheven. In 1915 is er sprake geweest van een gymnasiale opleiding. Of het ooit zover gekomen is, is niet zeker. Bronnen spreken elkaar daarover tegen. Als de opleiding bestaan heeft, dan is het in ieder geval van zeer korte duur geweest.

De huishoudschool werd in 1951 opgeheven. Enkele jaren later startte het kerkbestuur, toen ook schoolbestuur, een huishoudschool in het gebouw Maria Regina aan de Varkensmarkt. De school werd genoemd naar Anna Meershouts, de stichteres van de Culemborgse Kloppenschool in de zeventiende eeuw. De school verhuisde later naar een nieuw gebouw aan de Beatrixstraat (nu de Julianaschool). Het kerkbestuur begon in 1954 ook nog een katholieke MULO. Deze MULO was in de Jan van Riebeeckstraat. In de jaren negentig fuseerde de katholieke MULO met het Koningin Wilhelmina College. Het was een gevolg van het samengaan van het Katholiek en Christelijk schoolbestuur voor voortgezet onderwijs. Het internaat Mariakroon werd in 1964 opgeheven. Voor de ouder wordende zusters werd het een te zware opgave. Dat de zusters gedurende bijna een eeuw een flink stempel hebben gedrukt op het onderwijs in Culemborg is evident. Behalve de eerder genoemde vormen van onderwijs gaven de zusters ook cursussen lingerie- en kostuumnaaien, typen, steno en muziek.

Jongensscholen

Op 1 december 1874 opende de katholieke jongensschool aan de Havendijk haar deuren. Het kerkbestuur fungeerde als schoolbestuur. In 1892 werd het huis naast de school gelegateerd door J. Elbers. Deze schenking kwam goed van pas omdat in 1893 het vak gymnastiek verplicht werd gesteld. Het geschonken huis werd daarom verbouwd tot gymzaal. De school werd aanvankelijk gerund door twee leerkrachten. Ferdinand Busch was het hoofd en werd bijgestaan door meester P.J. Aussems. In 1903 werd wettelijk bepaald dat de schooladministratie voortaan apart bijgehouden moest worden en geen deel meer mocht uitmaken van de parochiële administratie. Er werd een speciale administrateur benoemd voor schoolzaken en dat was Ant. Van Everdingen.

In 1906 verhuisde de school naar de St. Janskerkstraat. Enkele jaren eerder had het schoolbestuur (lees: kerkbestuur) het pand gekocht op de hoek van de Zandstraat en St. Janskerkstraat. Dit pand werd de dienstwoning van het schoolhoofd. In de jaren zestig werden er plannen gemaakt om het schoolgebouw grondig te renoveren. Deze plannen werden nooit uitgevoerd, omdat rioolwerkzaamheden in de Zandstraat roet in het eten gooiden: met het oppompen van grondwater werd ook zand in de directe omgeving meegezogen, zodat de school begon te verzakken. De schade bleek onherstelbaar. In 1972 verhuisden er enkele klassen naar een noodgebouw van de Paulusschool aan de Debussystraat. In 1974 verhuisde er nog een klas naar de Pimpernel (nu Kaardebol) aan de Kamille. Klas 5 en 6 bleven in het oude gebouw. In 1976 viel het doek voor de oude jongensschool. In dat jaar, op 1 februari, betrokken de nieuwbouw van Het Startblok aan de Schubertstraat. Een merkwaardig fenomeen was het feit dat het katholiek onderwijs aparte scholen had voor jongens en meisjes. Dit in tegenstelling tot de christelijke en openbare scholen, die altijd al 'gemengd' waren. Pas halverwege de jaren 60 werd dit verschijnsel opgeheven.

Groei

Voor na 1900 breidde Culemborg flink uit. Met de komst van de wijk Achter de Poort halverwege de 20-e eeuw werd het noodzakelijk daar een lagere school met bijbehorende kleuter-

school te starten. Dit gebeurde in 1963 met de bouw van de Augustinusschool. In 1967 volgde de Paulusschool in de wijk Terweijde, die enkele jaren later ook leerlingen kon rekruteren uit de wijken De Hond en Voorkoop. Een tijd lang was het de regel bij het schoolbestuur, dat kinderen alleen naar een katholieke school konden gaan in de buurt waar men woonde. De Paulusschool had namelijk een zekere reputatie waar het discipline betrof en was daarom ook in trek bij ouders uit andere stadswijken. Helaas kon aan deze voorkeur niet altijd gehoor worden gegeven. De wijken in het oosten van Culemborg begonnen in de 90-er jaren minder kinderrijk te worden met als gevolg dat de Paulusschool en Het Startblok fuseerden. De nieuwe school heette De Palster. Het gebouw van het Startblok werd afgebroken om plaatste maken voor nieuwe woningen (Gershwinhof). De Augustinusschool werd juist te klein vanwege de nieuwbouw aan de westkant van Culemborg. Er kwamen dependances aan de Johanna Naberstraat en in de Brede School aan de Distelvlinderlaan.

Het aartsbisschoppelijk seminarie

Culemborg had sinds 1818 een bijzonder katholiek onderwijsinstituut: het aartsbisschoppelijk (klein) seminarie. Dit was gevestigd in de Ridderstraat, waar nu het stadskantoor is. Het was een 6-jarige (voor) opleiding voor katholieke priesters, vergelijkbaar met een gymnasium. Na het klein seminarie moesten de aspirant-priesters nog een 6-jarige opleiding volgen aan het grootseminarie in Driebergen. Zo rond hun 25-e jaar werden zij dan tot priestergewijd. In 1935 vertrok

het kleinseminarie naar Apeldoorn. Daarop vestigden zich de paters Augustijnen in het leegstaande gebouw. Na de oorlog begonnen zij een schriftelijk studiecentrum.

In 1971 fuseerde dit studiecentrum met het Polytechnisch Bureau Nederland te Arnhem.

Het Jan van Riebeeck College

Het Jan van Riebeeck College was een nood-school: Als gevolg van de spoorwegstaking in 1944 konden Culemborgse kinderen die buiten de stad vervolgonderwijs volgden, niet meer naar school. Voor deze kinderen werd deze nood-school opgericht. Het was een initiatief van Cees Krabbe. Er werd lesgegeven door paters, een dominee, een zuster en mensen die net de middelbare school hadden verlaten. Op die ene zuster na was het voltallige personeel onbevoegd. Toch voorzag deze school in een grote behoefte en bleek uiteindelijk een groot succes. De nooddiploma's die de school uitreikte werden na de oorlog omgezet in officiële exemplaren. De lessen werden gegeven in enkele lege lokalen van pensioonaat Mariakroon, omdat de leerlingen daarvan niet in Culemborg konden komen vanwege diezelfde staking.

Het bijzondere van deze school was, dat wat voordien, maar ook nog lang daarna, absoluut ondenkbaar was, toch doorgang kon vinden: één school voor leerlingen van diverse religieuze pluimage. Na de oorlog is geprobeerd om de school een blijvend karakter te geven, een echte oecumenische school dus. Helaas wilden de plaatselijke kerken hier niet aan meewerken.

Ben Holtkamp

Mariakroon